

Madde Detay

[ANASAYFA](#) > MADDE DETAY

GEDÂYÎ

(d. 1403-04 ?/806 ? - ö. ??)

divan şairi

(Divan/Yazılı Edebiyat / Başlangıç-15. Yüzyıl / Çağatay)

Gedâyî, Timurlular yönetiminde gelişen Orta Asya Türkçesinin önemli temsilcilerindendir. Biyografik kaynaklarda asıl adına, nerede ve ne zaman doğduğuna, hangi tarihte öldüğüne dair herhangi bir kayda rastlanmamaktadır. Ona dair en doğru bilgiler, Nevâyî'nin *Mecâlisü'n-Nefâyis* adlı tezkiresine dayanmaktadır. Bu eserde belirtildiğine göre Gedâyî "Türkî-güydur, belki meşâhirdindür. Babur Mîrzâ zamânında şî'ri şöhret tuttu, bir nevî aytur (...) Mevlânâ'nın yaşı toksandın ötüptür." (Eraslan 2001: 120-121). Bu bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla Nevâyî, Ebulkâsım Babur zamanında şöhrete kavuşan Gedâyî'yi tanımaktadır. Tezkiresini yazdığı dönemde şair hâlâ hayattadır ve yaşı da doksandan fazladır. Eckmann (1971: 2), bu bilgiyi ve *Mecâlisü'n-Nefâyis*'in 896/1490-91 tarihlerinde tamamlandığını göz önüne alarak Gedâyî'nin 806/1403-04 yıllarında doğmuş olabileceğini belirtmiştir.

Nevâyî'nin, *Muhâkemetü'l-Lugateyn*'de Timur Küregen devrinden oğlu Sultân Şâhruh devrinin sonuna kadarki dönemde Türkçe şiirler yazan şairler arasında da adını zikrettiği (Barutçu Özönder 1996: 188, 224) Gedâyî'nin bilinen eseri *Dîvânı*'dır. Eserin *Dîvân-ı Gedâ* başlığını taşıyan tek nüshası "Bibliothèque Nationale"dedir (Blochet 1932-33). Özbekistan Bilimler Akademisi'ndeki Alî Şîr Nevâyî edebiyat müzesinde de bu nüshanın mikrofilmli vardır (Ahmedhocayev 1973: 3). Eldeki yazmanın müstensihini ve yazım tarihini içeren son kısmı eksiktir. Blochet'e (1932-33: 117) göre 161 varaklık metin, 16. asrın başlarında istinsah edilmiş olmalıdır. Yazmanın son 66 varığında yer alan bu mürettep *Dîvân*, "230 gazel, 1 kaside, 1 müstezad, 5 kıt'a" olmak üzere 1492 beyitten oluşmaktadır. Fahrî-i Hîrevî'nin *Redâyifü'l-Eş'âr* adlı tezkiresinde şairin Farsça şiirlerinin olduğu da belirtilmektedir (bzk. *ziyouz.com*). Gedâyî'nin şiirleri üzerine ilk bilimsel çalışma Eckmann'a aittir (1960: 65-100). Bu çalışmada şairin 50 gazeli bulunmaktadır. Özbekistan'da Ganiyeva (1962; 1965), Rüstemov (1963; 1966; 1967: 36-41) ve Ahmedhocayev (1971a,b,c,d; 1973) *Gedâyî Dîvânı*ndan örnek olarak seçtikleri metinleri yayımlamışlardır. Şairin şiirlerinin kitap olarak ilk yayını da yine Eckmann'a (1971) aittir. Bunun dışında *Dîvân*, Özbekistan'da Ahmedhocayev (1973) ve Rüstemov (2007) tarafından; Türkiye'de ise Erdem Uçar (2015) tarafından neşredilmiştir.

Gedâyî'nin, yer yer Batı Türkçesinin etkisinin de hissedildiği şiir dili oldukça sadedir. Arapça ve Farsça ifadelerden dönemin diğer şairlerine göre daha az yararlandığını söylemek mümkündür. O, şiirlerinde yer verdiği redif ve kafiyelerle dilinin akıcı, ahenkli ve renkli bir yapıya bürünmesini sağlamıştır. Aruzu ustalıkla kullanmış ve manzumelerinin büyük kısmını (160 gazel, 5 kıt'a) remel bahrinin *fâ ilâtün fâ ilâtün fâ ilâtün fâ ilün* kalıbıyla yazmıştır. Ahmedhocayev (1973: 10), "Türkî aruz" olarak adlandırılan bu kalıbın, Özbeklerin dil hususiyetlerine çok uygun düşüğünü, Gedâyî'nin yoğun olarak bunu kullanmasının da onun halka yakın bir şair olmasından kaynaklandığını ifade etmiştir. Şiirlerinin ana teması insandır. Devrinin dinî ve mistik edebiyat anlayışının aksine şair, gazellerinde daha çok insan sevgisini ele almakta, ayrıca sık sık aşk, sevgili, sevgilinin güzelliği, sevgilinin âşığa çektiği cefa gibi konulara yer vermektedir.

Kaynakça

- Ahmedhocayev, Erkin (1971a). "Gedoiy Devonining Nodir Nüşasi Hakida". *Adabiy Meros*. Taşkent: Özbekiston SSR Fen Neşriyoti. 190-203.
- Ahmedhocayev, Erkin (1971b). "Gedoiy İcodining Örgenilişige Doir". *Adabiy Meros*. Taşkent: Özbekiston SSR Fen Neşriyoti. 183-189.
- Ahmedhocayev, Erkin (1971c). "Mevlono Gadoiy". *Şark Yulduzi*. Gafur Gulom Nomidegi Adabiyot ve San'at Neşriyoti. 197-203.
- Ahmedhocayev, Erkin (1971d). "Şoir Gadoiyning Bediyy Maharetige Doir". *Adabiy Meros*. Taşkent: Özbekiston SSR Fen Neşriyoti. 58-66.
- Ahmedhocayev, Erkin (hzl.) (1973). *Gadoiy Devon*. Taşkent: Gafur Gulom Nomidegi Adabiyot ve San'at Neşriyoti.
- Barutçu Özönder, F. Sema (hzl.) (1996). *Alî Şîr Nevâyî, Muhâkemetü'l-Lugateyn, İki Dilin Muhakemesi*. Ankara: TDK Yay.
- Bloch, E. (1932-1933). *Catalogue Des Manuscrits Turcs*. Paris: Bibliothèque Nationale.
- Eckmann, János (1960). "Gedai Divanı'ndan Parçalar". *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* X: 65-100.
- Eckmann, János (hzl.) (1971). *The Dîvân of Gadâyî*. Bloomington: Indiana University.
- Eraslan, Kemal (hzl.) (2001). *Alî Şîr Nevâyî, Mecâlisü'n-Nefâyis I (Giriş ve Metin)*. Ankara: TDK Yay.
- Erdem Uçar, Filiz Meltem (2015). *Gedâyî Dîvanı (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Meseleleri). Dokt. diss.: M. Taşkent.

Rüstemov, Ergeş (1967). "Gadoiy'ning Bir Kasidesi ve *Mecolisü'n-Nefoıs*'ning Yazılış Tarihi". *Özbek Tili ve Edebiyoti Dergisi* (2): 34-41.

Rüstemov, Muhibbek (hzl.) (2007). *Gadoiy, Gadoiyning Lugati ve Metni*. Taşkent: Ali Şir Navoyi Nomidegi Davlat Adabiyot Müzesi Tahrir Bölümü.

Ziyouz.com: http://www.ziyouz.com/index.php?option=com_content&task=view&id=426&Itemid=49 [erişim tarihi: 10.06.2013].

Madde Yazım Bilgileri

Yazar: DOÇ. DR. FİLİZ MELTEM ERDEM UÇAR

Yayın Tarihi: 11.12.2013

Eserlerinden Örnekler

Gazel

Âh kim dîvâne könlüm mübtelâ boldı yana
Bu könlünün ilgidin cânga belâ boldı yana
Dosttın ayırdı bu çarh-ı cefâ-güster yana
İy dirîgâ hâcet-i düşmen revâ boldı yana
Niçe bolsun sâkiyâ âhir gubâr-ı hâtırım
Tut mey-i sâfî ki hengâm-ı safâ boldı yana
Hoş durur eyâ perî-peyker bile gül-geşt kim
Bûsitân bâg-ı İrem tig dil-güşâ boldı yana
Ak ivindin koymas irdin çıkkalı ey şûm rakîb
Şükr li'llah bârî kim yüzün kara boldı yana
Çîn-i zülfindin dem urmaglık ni nisbet iy abîr
Bu kinâyet barı sindin bes hatâ boldı yana
Şâd bolgıl iy Gedâ kim mevsim-i nevrûzdın
Gül-bün-i ümmîd bâ-berg ü nevâ boldı yana

(Erdem Uçar, Filiz Meltem (2015). *Gedâyî Dîvanı (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: Gazi Kitabevi.)

Gazel

Büt-i sîmîn-berim bizni unutma
Dudakı şekkerim bizni unutma
Felekke yetti âhımın tütünü
Eyâ meh-peykerim bizni unutma
Çü târâc eyledin cân u könlüni
Közi gâret-gerim bizni unutma
Siver cânım bigim hânım ümîdim
Azîzim dil-berim bizni unutma
Gedâ kanın cefâ birle çü töktün
Karakı kâfirim bizni unutma

(Erdem Uçar, Filiz Meltem (2015). *Gedâyî Dîvanı (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: Gazi Kitabevi.)

Gazel

Yana yaz boldı kökerdi bûsitân u bâglar
Lâle dik bagrımda boldı tâze iski dâglar
Yare bolup imdi kan yutsun könlü hasret bile
Bilmegen üçün visâlin kadrini ol çaglar
Her zamânî kim sagındım közlerin yagmâsıdın
Könlüm ikliminde tüştü yüz tümen bulgaglar
İşkıldın hâsid mini ger men' iter magdûr irür
Ârî bilmesler çü mecnûn derd-i hâlin saglar
İy Gedâ hicrân otıdur kim anıki tâbıdın
Zerre zerre bagrı kan bolup irigey taglar

(Erdem Uçar, Filiz Meltem (2015). *Gedâyî Dîvanı (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: Gazi Kitabevi.)

Şâm-ı zülfündin nesîmi kiltürür bolsa şimâl
Öltürür bolsan mini öltür rızâ birdim velî
Korkaram andın ki nâ-geh bolmasun sizge vebâl
Ol kara zülfün sinin 'ömr-i dırâzımdur minin
Niçe kılğay-sin kişi 'ömrini mundak pâ-y-mâl
Çîn ü Mâçîn şehrini kizgende nakkâş-ı hired
Körmedi hüsnünga minzer yana bir tansuk misâl
Min kibi öz kanına sâ'îdür ol miskîn Gedâ
Kim sinin dik şâh-ı âlemdin tama' tutkay visâl
(Erdem Uçar, Filiz Meltem (2015). *Gedâyî Dîvanı (İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)*. Ankara: Gazi Kitabevi.)